

## **МОВНІ КОМПЕТЕНЦІЇ ЯК ОСНОВА РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ СТУДЕНТА ЕКОНОМІЧНОГО ВНЗ**

**Анотація.** У статті досліджено проблему формування мовних компетенцій майбутнього фахівця та роль мовної освіти в економічному ВНЗ у становленні мовної особистості та вихованні національно-мовної свідомості. Актуальність проблеми зумовлена сучасним станом та умовами функціонування української мови в Україні, а також необхідністю з'ясування особливостей формування мовної особистості в умовах професійного навчання.

**Ключові слова:** мовна особистість, мовна компетентність, курс української мови, білінгвізм, комунікативна компетенція.

**Загальна постановка проблеми.** Питання мовної орієнтації особистості в умовах білінгвізму ґрунтовно проаналізовані в наукових працях українських та зарубіжних дослідників (У. Вайнрайх, Е. Хауген, А. Мартіне, Е. Сепір, О. Потебня, Л. Масенко, Л. Шумарова, Б. Ткаченко, Б. Ажнюк, С. Єрмоленко, Л. Мацько, Т. Бурда, Л. Біланюк, Б. Матіяш та ін.).

Мовні компетенції - домінанта формування розвиненої мовної особистості, яка володіє лінгвістичними знаннями та високим рівнем комунікативних умінь і навичок, свідомо дбає про вдосконалення власного мовлення. Саме формування мовної особистості в умовах професійного навчання має стати основою підготовки майбутнього фахівця. Теоретичні засади формування мовної особистості в процесі навчання української мови як рідної, спорідненої чи іноземної висвітлені в працях Л. Мацько, Л. Паламар, М. Пентилюк, Б. Сокола, О. Семиног, Л. Струганець та ін.

Проблема формування мовної особистості, що безпосередньо пов'язана з вихованням її національно-мовної свідомості та мовною картиною світу розкрита в дослідженнях С.Єрмоленко, В.Жайворонка, В.Кононенка, Л.Лисиченко, Л.Мацько та ін. Однак кожен період мовного розвитку ставить свої вимоги до мовної особистості.

**Мета цієї статті** – з'ясувати чинники, що впливають на становлення мовної особистості в умовах сучасних особливостей економічного розвитку України.

**Виклад основного матеріалу.** Завдання підготовки висококваліфікованого фахівця в будь-якій галузі науки чи виробництва містить таку вагому складову, як формування розвиненої, освіченої мовної особистості, рівень знань та вмінь якої задовольняє потреби компетентного та ефективного професійного спілкування.

У системі підготовки фахівців ХНЕУ здійснено перехід на компетентнісний підхід, що сприяло підвищенню якості практичної підготовки студентів. Змістова частина та проведення практичних занять, лабораторних практикумів, тренінгів обов'язково здійснюються з урахуванням визначених компетенцій і умов ринку праці [16, с. 8].

В умовах орієнтації вищої школи на всебічний і гармонійний розвиток особистості особливого значення набуває формування мовної й мовленнєвої компетенцій студентів, можливе за умови забезпечення органічного зв'язку змісту навчання з обраною професією та вдосконалення змісту курсу української мови для студентів економічних спеціальностей.

Як правило, формування мовної особистості відбувається в процесі мовного виховання та мовної освіти на ґрунті національної мови, на основі мовних знаків національної культури. Формування української мовної компетенції особистості має

здійснюватися на засадах створення мовного середовища (для вироблення автоматизму) і якнайширших можливостей самовираження, однак відбувається в складних соціолінгвістичних умовах. «На формування мовної особистості, – зазначає Л.Струганець, впливають об'єктивні та суб'єктивні чинники» [4, с. 38-39, 71]. Серед сучасних об'єктивних чинників, що активно впливають на мовну особистість, неповноцінне функціонування української мови в усіх сферах життя окремих регіонів України.

Складна мовна ситуація пов'язана з поширенням на території України двох мов – української та російської, призвела до виникнення низки соціолінгвістичних проблем, які впливають на мовну орієнтацію особистості. Міжособистісне спілкування різними мовами, навіть у випадках комунікації білінгвів, ускладнює порозуміння. Тому двомовність спричиняє витіснення зі сфер комунікації тієї мови, яка перебуває в слабшій позиції. Така ситуація створює психологічно дискомфортні умови для тих, хто спілкується рідною мовою. Особливо це стосується великих міст, зокрема таких, як Київ, Харків та ін., мовно-культурна атмосфера яких зробила російську – мовою пристосування, а українську – мовою протистояння. Як зауважують Г. Залізник та Л. Масенко, «Говорити українською в ситуаціях міських контактів означає повсякчас долати опір мовного середовища» [6, с. 13]. Невизначеність позиції багатьох високих посадових осіб у розв'язанні мовно-культурних проблем, відсутність національного інформаційно-культурного простору, а також чітких механізмів упровадження Закону «Про мови в Україні» та контролю за його дотриманням ускладнюють становище мовної особистості.

Повернення українській мові статусу державної мови частково змінило колишній стан диглосії, при якому російській мові відводилася роль «високої», престижної мови, а українській – «низької», тобто неофіційної непрестижної мови, однак регіональні відмінності відіграють значну роль у мовному світогляді громадян України. Стан та умови функціонування української мови в Україні сьогодні спонукають замислитися над пошуками шляхів урівноваження складної соціолінгвістичної ситуації. У зв'язку з цим не випадковим є спрямування сучасної лінгвістики на комунікативно-функціональне вивчення мовних явищ, яке активізує зацікавлення проблемою формування мовної особистості в період державотворення.

За таких умов формування компетенції мовної особистості - найважливіше завдання сучасної мовної освіти в Україні. Оскільки в ситуації білінгвізму відсутнє мовне середовище і мовна особистість не може сформуватися цілісно сама по собі, то провідна роль у цій справі належить закладам освіти.

У міру наростання глобалізаційних процесів та пов'язаного з ними переходу до нових науково-інформаційних технологій відбувається зміна самої парадигми людського прогресу. Його сутністю, основним виміром і, разом з тим, основним важелем стає розвиток особистості, власне людський розвиток.

У психології особистість окреслюють як поняття, яке означає сукупність психологічних рис людини, що складають її індивідуальність і визначають її соціальні вчинки, поведінку серед людей. За гуманістичною теорією А. Маслоу особистості властиві такі риси: самостійність і незалежність мислення; наявність високої моралі; підвищені моральні вимоги до себе; реалістичний погляд на світ; адекватна самооцінка і нормальний рівень потреб; доброзичливе, уважне ставлення до людей, сприйняття їх такими, якими вони є; відносна незалежність від думок людей; орієнтація на власну систему цінностей, прагнення до духовного зростання й морального самовдосконалення [12, с. 479-527].

Формування такої особистості під силу широкій гуманітарній освіті в усіх типах ВНЗ. Гуманітарні знання закладають філософську основу світогляду, демократичні переконання, виховують мораль і високу духовність, що є основою гармонійної особистості. У зв'язку з цим усілякі дискусії щодо зменшення кількості годин для

дисциплін гуманітарного спрямування через перевантаження студентів чи з інших причин безпідставні.

Термін «мовна компетенція особистості» услід за Н. Шумаровою розуміємо «не просто як знання системи мови та правил її використання, а як реалізацію цих знань у численних комунікативних актах» [22]. Як зазначає мовознавець, функціональна природа досліджуваного явища пов'язана з комунікативно-пізнавальною діяльністю мовця, формами і засобами вираження його світобачення, власного «я», з його заглибленістю в культуру того чи іншого етносу.

Поняття компетентність розуміємо як необхідний обсяг і рівень знань та досвіду в конкретному виді діяльності. Компетенції – це сформовані на основі знань, умінь і навичок та їх практичного застосування здатності фахівця виконувати визначені стандартом для бакалаврів, спеціалістів, магістрів типи професійних завдань. Зміст компетенції визначається освітньо-кваліфікаційною характеристикою. Компетенції супроводжуються чітко визначеними критеріями оцінювання.

Окрім специфічної предметної компетентності з курсу, є ключові (загальні) компетентності, яких мусить набути кожен випускник загальноосвітнього та вищого навчального закладу. З формуванням ключових компетентностей фахівця співвідносять мету сучасної освіти не лише в Україні, а й у світі. До таких, за результатами діяльності робочої групи з питань запровадження компетентнісного підходу, створеної в межах проекту ПРООН «Освітня політика та освіта «рівний – рівному», належать: уміння вчитися (навчальна); громадянська; загальнокультурна; компетентність з інформаційних та комунікативних технологій; соціальна, підприємницька; здоров'язберігаюча [15, с. 67-68].

Серед них чи не найважливіші мовна (навички утворення мовних форм) та комунікативна (навички використання мови в конкретному контексті й ситуації спілкування; уміння зорієнтуватись у намірах співрозмовника, ефективно впливати на нього) [2, с.123]. Комунікативна компетенція передбачає спроможність людини здійснювати спілкування як складну багатокомпонентну динамічну цілісну мовленнєву діяльність, на характер якої можуть впливати різноманітні чинники, а також здатність координувати взаємодію окремих її компонентів задля забезпечення ефективності та результативності комунікації. Не менш важливий рівень сформованості міжособистісного досвіду, необхідного індивіду, щоб у межах власних здібностей та соціального статусу успішно функціонувати в конкретному суспільстві.

Результати ознайомлення з науковою літературою та аналіз визначень комунікативної компетенції дали змогу сформулювати власне розуміння цього поняття стосовно української мови (за професійним спрямуванням). Комунікативну компетенцію майбутнього фахівця ми визначаємо не лише як здатність людини граматично правильно відтворювати мову на рівні мовленнєвих умінь, вироблених шкільною освітою, а й уміння застосовувати мову на всіх її рівнях на засадах стилістичної виразності, комунікативної доцільності, адекватно до завдань і ситуації спілкування здійснювати свій вплив на співрозмовника, створювати мовний імідж своєї фахової та соціальної ролі. Навчальний процес має бути спрямований на розвиток практичних умінь володіння мовою як засобом спілкування в різноманітних професійних ситуаціях залежно від мети спілкування.

Мовна освіта (у вузькому значенні слова) передбачає вивчення мовних засобів вираження, які відповідають нормам літературної мови, і вміння вживати їх у практичній усній і писемній мовній діяльності. Однак у час динамічних суспільних процесів, що вимагає постійної мовленнєвої адаптації особистості, мовна освіта покликана стати основою для орієнтації мовної особистості в багатоманітні людського життя, бути інструментом її самореалізації [5]. Для цього необхідно, щоб органічно поєднувалися в мовній освіті чотири вихідні позиції:

- грамотність;

- лінгвістичне мислення;
- фахова спрямованість мовних знань;
- національно-мовна свідомість.

Визнання за українською мовою державного статусу не означає його набуття де-факто. Сьогодні в Україні ще не розв'язана проблема розширення соціальної бази української мови і повернення їй функціональної повноти. Мовна особистість часто перебуває ще в стані «соціального конформізму», спричиненого домінуванням російської мови. Тому необхідне постійне й неухильне сприяння, щоб українська мова в галузі освіти змогла реалізуватися: як навчальний предмет; як основний засіб комунікації і здобуття знань з інших (немовних) сфер пізнання; як засіб розвитку та саморозвитку школяра і студента, творчого самовираження й утвердження особистості в суспільстві [21, с. 6].

Сьогодні професійно-мовна освіта має враховувати потреби специфічної предметної компетентності, а також задовольняти вимоги, що пред'являє фахівцеві міжнародного рівня сучасним суспільством. Викладання української мови в економічному університеті здійснюється в руслі загальної тенденції гуманізації освіти. Таке спрямування сприяє більш повному розвитку особистості в контексті засвоєння загальнолюдських цінностей, формування національної свідомості сучасних студентів як майбутніх фахівців. Для реалізації цього завдання необхідно глибоко продумати змістове наповнення курсу, а також логічну послідовність лекційних і практичних занять.

Зміст дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)» має бути спрямований насамперед на формування мовної та мовленнєвої компетенції в професійній і науковій сферах комунікації, підвищення загальнокультурного та інтелектуального рівнів особистостей.

Визначення змісту програми з української мови та відбір методів навчання української мови здійснюється з урахуванням специфіки навчання студентів у вищих економічних закладах освіти.

Вивчення комунікативних потреб студентів економічних спеціальностей вищих навчальних закладів України дало змогу визначити специфічні підходи до створення навчальних матеріалів з української мови, які б ураховували і специфіку фаху, і наукові інтереси майбутніх фахівців.

Зважаючи на вимоги, які ставить до сучасного фахівця європейська система освіти, відбувається формування мовної особистості в ХНЕУ. Нормативною дисципліною є курс «Українська мова (за професійним спрямуванням)», який містить лекційний курс обсягом 18 годин на всіх спеціальностях усіх факультетів та 36 годин практичного курсу, всього 54 аудиторних години.

Завдання курсу - засвоєння норм літературної мови як основи культури усного й писемного спілкування; відтворення і створення текстів залежно від комунікативної мети; формування вміння правильно й логічно висловлювати свої думки в різностильовій комунікації; формування мовної компетенції, що інтегрує національний і культурний компоненти. Така мета й завдання передбачають зосередження уваги на питаннях лінгвістичної освіти студентів та розвитку фахових мовленнєвих навичок.

Здійснення цієї мети можливе за умови ґрунтовного оволодіння нормами сучасної української літературної мови, ознайомлення з жанровими різновидами функціональних стилів, засвоєння навичок фахового міжособистісного спілкування та публічного мовлення, а також набуття вмінь сучасної професійної комунікації.

Саме тому зміст курсу передбачає розгляд тем, які розподіляються за двома навчальними модулями: «Нормативність як основа літературної мови» (модуль 1) та «Культура писемної та усної літературної мови в її стильових різновидах» (модуль 2).

Зміст першого модуля передбачає докладний розгляд та практичне опрацювання основних типів мовних норм (орфоепічних, акцентуаційних, лексичних,

морфологічних, синтаксичних), оволодіння якими становить основу комунікативної компетентності в професійній діяльності особистості. Другий модуль присвячено аналізу функціональних стилів української літературної мови, ознайомленню з основами красномовства та питанням культури міжособистісного спілкування, що сприяє виробленню навичок соціально та професійно орієнтованого стилю мовної діяльності.

Засвоєння норм літературної мови в процесі аналізу різностильових текстів (художнього, наукового та офіційно-ділового стилів) та їх жанрових різновидів і творення власних текстів сприятиме підвищенню загальномовної культури особистості.

На основі знань про особливості функціонування стилів літературної мови, усвідомлення взаємозв'язків у мовній системі студент повинен навчитися практично реалізувати в стильовому плані думку відповідно до комунікативної ситуації, особливо у сфері ділової та наукової комунікації. Таке формування мовної майстерності передбачає альтернативний підхід до вибору як аудиторних, так і індивідуальних завдань.

Професійна спрямованість курсу української мови в ХНЕУ пов'язана з конкретизацією компетентісних вимог до мовної підготовки студентів.

Акцент у вивченні української мови зосереджено на виробленні сукупності універсальних стереотипів професійної мовленнєвої поведінки майбутнього фахівця.

Сферами професійної діяльності випускника ХНЕУ є податкові інспекції, банківська сфера, система державного казначейства, бухгалтерський облік та аудит, бізнесові структури, менеджмент і маркетинг, управлінська діяльність у системі державної служби, організація туристичних послуг тощо. Відповідно, ми визначаємо набір професійно-мовних і комунікативних компетенцій в основних видах мовної діяльності, які виявляють себе в професійно важливих ситуаціях. Зокрема, компонентами цього набору є: укладання ділових паперів, ведення ділової кореспонденції, спілкування з відвідувачами, участь у нарадах, рекламна діяльність. Тому важливе місце в програмі курсу посідає вдосконалення усного та писемного професійного мовлення, укладання ділових документів, переклади текстів наукового стилю мовлення за фахом, творення таких життєво необхідних жанрів мовлення, як плани, конспекти, анотації українською мовою; системне вивчення лексики та фразеології, використовуваної при укладанні угод, здійсненні логістичних операцій, рекламуванні товарів та послуг тощо.

З цією метою зміст курсу «Українська мова» передбачає проведення різних форм практичної роботи, спрямованих на реалізацію комунікативної компетенції. Це насамперед рольові ігри. Рольові ігри (інсценізації) – форма активізації діяльності студентів, за якої вони задіяні в процесі інсценізації визначеної виробничої ситуації в ролі безпосередніх учасників подій. Стосовно економічного ВНЗ доцільно проводити рольові ігри на теми: «Виробнича нарада», «Службова телефонна розмова», «Діалог з відвідувачем банку», «Бесіда з податковим інспектором» і т. ін. Проведенню такої гри передують відповідна підготовча робота, яка полягає в ознайомленні студентів зі змістом професійної комунікації та виробленням навичок дотримання професійного етикету під час здійснення фахових ролей. У процесі ділової гри студенти вчаться виконувати функції фахівців та використовувати стереотипні мовні засоби професійного спілкування. Такі ігри сприяють розвитку професійного мовлення, збагачують словниковий запас студента, формують фахові комунікативні компетенції.

Важливу роль у становленні мовної компетентності фахівця-економіста відіграють також тренінги, які передбачають оволодіння методикою міжособистісного спілкування у фаховій сфері. Готуючись до тренінгу, студент поповнює свій термінологічний апарат новими загальнонауковими та вузькоспеціальними термінами, а також стійкими словосполученнями, властивими різним напрямкам професійної діяльності. Тренінги доцільно проводити в тій частині курсу, яка стосується культури

мови в стильових різновидах, зокрема в офіційно-діловому та науковому стилях мови, та під час вивчення основ красномовства.

Ділові ігри та тренінги активізують мовний потенціал особистості, формують універсальні стереотипи професійної мовної поведінки майбутнього фахівця, забезпечуючи вимоги професійного спрямування курсу української мови в економічному ВНЗ.

Культурологічний аспект викладання курсу «Українська мова» є також важливий. Він розширює межі суто професійної комунікації, оскільки мова наукового, професійного спілкування багатокомпонентною, інтегруючи лінгвокомунікативний, національно-культурний, психологічний компоненти.

На закріплення сформованих компетенцій спрямовано також систему завдань модульного й екзаменаційного контролів, у яких ліквідовано невідповідність між програмовим матеріалом навчальних дисциплін, з одного боку, і змістом екзаменаційних матеріалів – з іншого, через упровадження практичних завдань різного рівня складності. На іспит винесено стереотипні, діагностичні, евристичні завдання, які дають змогу оцінити не тільки здобуті знання, а й ступінь професійної компетентності.

Активізації формування мовної компетенції сприяє впровадження в навчальний процес сучасних інформаційних технологій. Завдяки Інтернету стає можливим створення й застосування в навчанні нових способів надання інформації, таких, як електронні конспекти, тести, глосарії, анкети, віртуальні практичні й т. ін.

Як правило, реалізована у ВНС (віртуальному навчальному середовищі) структура веб-сторінки навчальної дисципліни (модуля) «Українська мова (за професійним спрямуванням)» має типову структуру: блок «новини», у якому розміщено повідомлення для студентів (про проведення колоквиумів, тестів, контрольних заходів, термінів подання індивідуальних завдань тощо; мета і завдання дисципліни, робоча програма, система та критерії оцінювання знань з дисципліни, список рекомендованої літератури, перелік індивідуальних завдань, практичних робіт).

Сформувати мовну компетенцію фахівця протягом вивчення одного курсу «Українська мова (за професійним спрямуванням)» досить важко. Тому другий етап мовної освіти забезпечують спецкурси, програми яких розроблені кафедрою українознавства ХНЕУ. Це насамперед спецкурс «Основи творення наукового тексту» для студентів 4-го курсу та магістрантів обсягом 36 годин. Програма спецкурсу передбачає засвоєння лексико-семантичних, морфологічних і синтаксичних особливостей наукового стилю з метою підготовки студентів до написання науково-дослідних робіт. Наступним шаблоном мовної освіти є спецкурс «Теорія і практика перекладу економічного тексту» для аспірантів обсягом 54 години. Завдання спецкурсу – навчити правильно обирати й послідовно здійснювати перекладацьку стратегію, урахувавши лексичні, семантичні, граматичні чинники, які впливають на змістовий та мовний рівні перекладу. Вважаємо, що сприяти вдосконаленню мовних компетенцій могли б також спецкурси «Фахова термінологія: формування та функціонування» (для студентів 2-го курсу), а також «Історія й культура Слобідського краю». Колектив кафедри сьогодні працює над розробленням цих спецкурсів. Отже, вся система навчально-виховних заходів у ХНЕУ спрямована на виховання національно свідомої мовної особистості.

Неперервна мовна освіта, починаючи материнською (родинною) школою і закінчуючи професійною, спеціальною освітою у вищій школі, має бути орієнтована на формування національномовної особистості. Це забезпечить розширення функцій державної мови, творення україномовного середовища в усіх сферах суспільного життя [11, с. 98].

Формування мовної особистості - це довготривалий процес, який потребує концентрації творчих зусиль та уваги з боку викладачів та керівництва ВНЗ. На лекціях і практичних заняттях бракує часу для всебічного і цілеспрямованого виховного впливу

на студентську аудиторію. Тому робота з удосконалення мовних компетенцій має бути продовжена в позааудиторний час. Кафедра українознавства ХНЕУ накопичила певний досвід у запровадженні різноманітних форм роботи навчально-виховного характеру, пов'язаної зокрема з розвитком комунікативних навичок. Це насамперед наукові студентські конференції, які стимулюють студентів до спілкування українською мовою. Стало вже традиційним проведення студентської наукової конференції, присвяченої Дню слов'янської писемності, наукових конференцій «Голодомор в Україні 1932-1933 років» та «Річниця Великої Перемоги». Під час цих конференцій кращі студенти виступають з доповідями та повідомленнями, а інші є слухачами та учасниками дискусій.

Важливою формою роботи є традиційне Шеченківське свято, відзначення ювілеїв видатних майстрів слова, зустрічі з сучасними письменниками та діячами культури України й діаспори, відзначення річниць Перемоги у Великій Вітчизняній війні та 300-річчя козацтва. Цікавими були зустрічі з поетесою, членом Національної спілки письменників України, перекладачем, доцентом кафедри німецької мови ХНПУ імені Г. С. Сковороди Олександрою Ковальновою, заслуженим артистом України, кандидатом мистецтвознавства, громадянином Канади (Торонто), славетним бандуристом Віктором Мішаловим, а також бандуристами зі США Юрієм Фединським та Юліяном Китасти, концерт Національної заслуженої капели бандуристів України імені Г. І. Майбороди (Київ).

**Висновки.** Високий рівень мовної компетенції – невід'ємна, органічна складова освіти фахівця будь-якого профілю, основа його успішної професійної діяльності, конкурентоспроможності на ринку праці.

Реалізація в програмі перелічених напрямів вивчення української мови забезпечує оптимальні умови для формування мовної та мовленнєвої компетенцій у професійному й науковому спілкуванні, що інтегрує національний, культурний та психологічний компоненти.

Проведення подібних заходів спрямовує навчально-виховний процес на пізнання своїх коренів, історії, мови, традицій, культури, що сприяє передусім формуванню вмій та навичок українського публічного мовлення на засадах громадянської свідомості та фахової активності.

## Література

1. Акуленко В. Сучасна лінгвістична наука та деякі завдання культури українського мовлення// *Культура слова.* - Вип. 53-54, 2000. – С. 43-52.
2. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної девіатології. – Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2000. – 228 с.
3. Головата Л. Мовний курс на нефілологічних факультетах// *Дивослово.* – 1995. - № 4. - С. 21-24.
4. Єрмоленко С., Мацько Л. Навчально-виховна концепція вивчення української (державної) мови // *Дивослово.* – 1994. - № 7. С. 28-33.
5. Єрмоленко С. Культура мови і сучасний лінгвокультурологічний дискурс// *Наукові записки.* – Серія: Мовознавство. – Тернопіль, 2004. – С. 3-7.
6. Залізник Г., Масенко Л. Мовна ситуація Києва: день сьогоднішній та прийдешній – К., 2001. – 92 с.
7. Кісь Р. Мова, думка і культурна реальність (від Олександра Потебні до теорії мовного релятивізму). – Львів : Літопис, 2002. – 304 с.
8. Кісь Р. Глобальне, національне, локальне (соціальна антропологія культурного простору). – Львів : Літопис, 2005. – 300 с.
9. Кобзар О. Напрями оптимізації навчального процесу вищого навчального закладу // *Нові технології навчання : наук.-метод. зб.* – К. : НМЦВО, 2003. – Вип. 34. – С. 217-221.

10. Лесюк М. Доля моєї мови. – Івано-Франківськ : Нова зоря, 2004. – 288 с.
11. Масенко Л. Мова і суспільство : Постколоніальний вимір. – К.: Вид. дім «КМ Академія», 2004. – 163 с.
12. Маслоу А. Гуманистическая теория личности / В кн. Л. Хьел, Д. Зиглер Теории личности. - 3-е междунар. изд.- СПб. : Питер, 2003. - 608 с.
13. Мацько Л. Матимемо, що зробимо. До питання формування мовної культури// Дивослово. – 2001. -№ 9. С. 2-3.
14. Мова – інтелектуальний портрет народу // Дивослово. – 2004. - № 9. - С. 3-6.
15. Пометун О. І. Дискусія українських педагогів навколо питань запровадження компетентісного підходу в українській освіті // Компетентісний підхід в сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з питань освітньої політики / Під заг. ред. О. В. Овчарук. – К. : К.І.С., 2004. – 112 с. – С. 66-72.
16. Пономаренко В. С. Про підсумки роботи у 2009 році : Доповідь ректора Харківського національного економічного університету. – Х. : Вид-во ХНЕУ, 2010. – 55 с.
17. Семенов О. Професійна підготовка майбутніх учителів української мови і літератури. – Суми : ВВП «Мрія -1» ТОВ, 2005. – 404 с.
18. Струганець Л. Теоретичні основи культури мови : Навчальний посібник. – Тернопіль, 1997. – 96 с.
19. Струганець Л. Пріоритетні напрями культуромовної діяльності .- Ну що б, здавалося, слова. - К. : НАНУ, Інститут української мови.- 2005.- С.95-99.
20. Черемська О. Мова як чинник формування національно-державницької свідомості // Управління розвитком. – Х. : Вид-во ХНЕУ, 2005. - № 3. Спецвипуск. – С. 183-184.
21. Шерех Ю. Нарис сучасної української літературної мови. – Мюнхен, 1951. – 402 с.
22. Шумарова Н. П. Мовна компетенція особистості в ситуації білінгвізму. –К., 2000. – 284 с.

**Summary.** In the article investigational problem forming of linguistic competences of future specialist and role of linguistic education is in economic faculties in becoming of linguistic personality and education of nationally linguistic consciousness. Actuality of problem is predefined the modern consisting and operating of Ukrainian conditions of Ukraine, and also by the necessity of finding out of features of forming of linguistic personality in the conditions of professional studies.

**Keywords:** linguistic personality, linguistic competence, course of Ukrainian, bilingvism, communicative competence.

*Стаття надійшла до редакції 10.03.2010*